

INTEGRATIE DOOR CONFRONTATIE

tim ter meulen

Tim ter Meulen studeert geschiedenis aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen. Dit artikel is gebaseerd op zijn kandidaatsscriptie uit 1981.

Voor de geschiedschrijving van de Nederlandse homobeweging is 1971 een cruciaal jaar geweest. Op het bijzonder COC-congres in januari 1971 werd een door het Hoofdbestuur (Hb) opgesteld beleidsplan goedgekeurd en werd een vernieuwd Hb gekozen, dat voor de uitvoering van het beleidsplan garant zou moeten staan.

De aanneming van het beleidsplan sloot een periode van discussie over een beleidsverandering van het COC af. Een kleine groep studenten, verenigd in de FSWH, de Federatie van Studenten Werkgroepen Homoseksualiteit, en later in de groep Nieuw Lila, heeft op de heroriëntering van het COC veel invloed gehad. In dit artikel wil ik in het kort de rol van de studenten in deze heroriënteringsperiode behandelen.

Op 30 maart 1968 werd in Amsterdam de FSWH opgericht. Zij moest een coördinatie-orgaan worden voor de verschillende werkgroepen homoseksualiteit die aan universiteiten en hogescholen eind 1967, begin 1968 waren gevormd. Deze werkgroepen waren opgericht om de positie van homo-studenten te verbeteren. Immers, de jaren zestig mochten weliswaar door een liberalisatie in het denken over seksualiteit gekenmerkt worden, deze 'ruimdenkendheid' gold meer voor bijvoorbeeld abortus en het gebruik van voorbehoedsmiddelen, dan voor homoseksualiteit. Zo schreef de FSWH in haar oprichtingsverklaring:

"dat het vaak wel aanvaard wordt als men zegt homofiel te zijn, maar dat de ruimdenkende heterofielen dan van de homofielen verwachten, dat ze er verder niets van laten blijken. Men mag homofiel zijn, zo lang men zich maar keurig netjes heterofiel blijft gedragen." (1)

Van opvang voor studenten, die met hun homoseksualiteit in de knoel zaten, was geen sprake. Door daarin verbetering te brengen en door het voeren van informatieve acties, hoopten de werkgroepen het leven van homo-studenten op universiteiten en hogescholen te gemakkelijken.

Het COC-Hoofdbestuur was bij de totstandkoming van de werkgroepen betrokken geweest. In 1965 was een Nijmeegs initiatief tot vorming van een studentenwerkgroep, die zou gaan samenwerken met het COC, mislukt. De werkgroep wilde zich gaan richten op 'kontaktbevordering en opvang', maar liep spaak toen het Hb liet weten, dat een dergelijke groep geen aparte statuten diende te hebben, waarop de studenten zich wonderwel terugtrokken. (2) Daarop ging het COC zelf over tot actie en ondernam het initiatieven om de samenwerking met en tussen studenten onderling te verbeteren. Deze activiteiten van het COC hadden echter niet veel resultaat. (3)

Toen in 1967 in Utrecht een Homofiel Studenten Dispuut werd opgericht, werd de waakzaamheid van het Hb weer gewekt. Het veronderstelde dat de homo-emancipatie het meest gediend zou zijn met één sterke homo-organisatie, in plaats van talrijke splintergroepjes. (4) Deze zouden de eenheid binnen de homobeweging en de macht van het COC kunnen verstoren. Het COC was immers de grootste homo-organisatie. Toen studenten en Hb het na vele malen vergaderen hierover eens werden, werd

het besluit genomen studentenwerkgroepen op te richten, die in samenwerking met het COC zouden functioneren. Uiteraard hoopte het Hb hierbij, dat de werkgroepen de positie van homo-studenten zouden kunnen verbeteren. Daarnaast was men echter ook van mening, dat het aan het COC verbonden blijven van de studenten, de verwachting van het behoud van die studenten als intellectueel kader wettigde. (5)

Legden de werkgroepen de nadruk op positieverbetering via opvang, gezelligheid en informatie, de FSWH had grootsere plannen. Was zij in eerste instantie opgericht als activiteiten bundelende organisatie, al snel raakte zij, door het intensieve onderlinge contact dat de leden onderhielden, min of meer los van de oorspronkelijke werkgroepen en ging zij een eigen leven leiden. In deze federatie zaten mensen als Tielman, Swiebel, Bussink en Sikkel. Afstand werd genomen van de te beperkte doelstellingen van de afzonderlijke werkgroepen. (6) Het grootste bezwaar van de FSWH richtte zich tegen het 'studentenisolement'. In een in augustus 1968 belegd studieweekend in Drienerloo bediscussieerde ze het 'bredere kader' en de te volgen strategie. Rode draad in de gesprekken was de vooronderstelling dat in de Westerse pres-tatiemaatschappij homoseksualiteit nooit werkelijk geaccepteerd zou worden. (7) Dit leidde tot het besluit te komen tot een 'confronterende actiemethode'. Acties zouden niet moeten worden afgestemd op 'haalbaarheid', maar op het confronteren van de 'buitenwereld' met de eigen homoseksualiteit en ideeën over homo-emancipatie. De confronterende acties zouden de 'repressieve grenzen van de prestatie maatschappij' moeten blootleggen en de noodzaak van maatschappijhervormingen als voorwaarde voor een werkelijke integratie van homoseksualiteit moeten benadrukken. (8) Bovendien besloot de FSWH tot verbetering van de samenwerking met de NVSH, die in de ogen van de FSWH gold als de belangrijkste representante van de 'seksuele revolutie', een revolutie die geleid had tot een vrij plotselinge liberalisering in het denken over seksualiteit. (9) Een derde besluit, dat in Drienerloo genomen werd, betrof een intensivering van het contact met homofiele jongerenorganisaties, met als oogmerk het vermijden van het isolement van de universitaire wereld.

De studentenactiviteiten werden door het Hb verschillend beoordeeld. Het sprak zich lovend uit over de verrichtingen van de werkgroepen, maar was bezorgd over de plannen van de FSWH. Op het COC-congres van 1968 had het Hb de noodzaak van een verdere oriëntatie benadrukt. Een van de onderdelen van het toekomstig beleid zou de verbetering van de informatie over homoseksualiteit moeten worden. Studenten en andere intellectuelen zouden in deze 'informatiefunctie' een nuttige rol kunnen vervullen. (10) Maar ook de zuivere opvang-functie vond bij het Hb een gewillig oor. De werkgroepen, die zich deze functies ten doel hadden gesteld, konden daarom rekenen op de warme sympathie van het Hb. Anders was dat met de relatie die het COC onderhield met de FSWH. Hoewel beiden hetzelfde doel nastreefden, integratie van homoseksuelen, verschilden de te voeren strategieën aanzienlijk. Het COC verwiëp het maatschappijhervormend engagement en de confronterende acties als zijnde te radicaal en een gevaar voor het behoedzame, diplomatieke optreden

van het COC. (11) Het gegeven dat de FSWH de tijd van het coördineren van de werkgroepen al achter zich had liggen en daarentegen nog maar nauwelijks contact had met haar oorspronkelijke achterban (12), gelegd naast haar 'gevaarlijke' kritisch-ideologische opvattingen, baarde het Hb zorgen. Toch was het Hb er veel aan gelegen, om redenen als bovengenoemd van eenheid en kadervorming, het FSWH aan zich verbonden te houden.

Om het emancipatie-beleid niet door de 'losbollen' van de FSWH te laten verstoren, trachtte het Hb meer vat te krijgen op de federatie. Een van de pogingen daartoe was het verzoek aan de FSWH om een plaats in het nieuw te vormen Hoofdbestuur in te nemen. Aanvankelijk voelde de FSWH daar weinig voor. Het COC immers was door haar overvoorzichtige beleid een sta-in-de-weg geworden voor een echte integratie. Niet voor niets had men in een tegen het COC gerichte passage in de oprichtingsverklaring geschreven:

"Wij realiseren ons daarbij dat ook veel homoseksuelen hun houding zullen moeten herzien, zij voelen zich veiliger in hun isolement en zij deïnen er vaak voor terug, de maatschappij te confronteren met hun homofiele levenswijze." (12)

In de loop van 1969 veranderde echter het standpunt van de FSWH ten aanzien van het COC. Het besef drong bij de FSWH door dat, als ze haar beleid ook metterdaad wilde uitvoeren, ze niet om het COC heen kon. Wilde men immers het studentenisolement werkelijk vermijden en zich richten op de hele homofiele groep, dan was daar natuurlijk in de eerste plaats het COC. Dat was de reden waarom een hoofdbestuursetel werd geaccepteerd. Hij zou worden bezet door Joke Swiebel, de toenmalige voorzitter van de federatie. Mocht er nu van een pacificatie-opzet van het Hb sprake zijn geweest, dan was dat wel mislukt. Al direct gaf Swiebel te kennen niet voor de aardigheid in het bestuur te zijn gaan zitten, maar op basis van politiek-ideologische standpunten, waar zij niet van wilde wijken. (13)

Prioriteit voor de FSWH werd nu de verandering van het COC. Een aantal studenten uit de FSWH vormde een studie-clubje om zich over het nieuwe probleem te gaan buigen. Deze club zou zich Nieuw Lila gaan noemen. De naam was gekozen om de sympathie voor Nieuw Links, de groep die het beleid van de Partij van de Arbeid wilde ombuigen, aan te geven, terwijl lila stond voor de kleur van de driehoek die homoseksuelen in de Duitse concentratiekampen moesten dragen. Nog een half jaar trokken Nieuw Lila en FSWH gelijk aan elkaar op. Daarna ging Nieuw Lila haar eigen weg, en trokken haar leden zich terug uit de federatie. Op 4 juli 1970 hief de FSWH zich geruisloos op: ze voelde zich overbodig geworden. Een gedeelte van haar (bedoeld werd Nieuw Lila) was actief geworden binnen het COC, nadat gebleken was dat veranderingen in het COC moeilijk van buitenaf te bereiken waren. Ook waren veel leden actief in samenwerkingsverbanden met NVSH, Dolle Mina en COC. Van de oorspronkelijke doelstelling, coördinatie van de afzonderlijke werkgroepen, was nooit veel terecht gekomen.

Nieuw Lila bestond uit Rob Tielman, Pieter de Feyter, Ben Bussink, Rijk-Jan Sikkels, Joke Swiebel en Henk Branderhorst, die met uitzondering van de laatste allen uit de FSWH afkomstig waren. De belangrijkste reden voor het oprichten van Nieuw Lila was naar eigen zeggen de vrees dat de homo-emancipatie voortijdig zou stoppen. (14) Dit zou het gevolg zijn van tevredenheid, zowel binnen als buiten het COC, met het recente emancipatieproces. De aandacht voor homoseksualiteit was immers in de jaren zestig aanzienlijk toegenomen. Vanuit kerkelijke, wetenschappelijke en politieke hoek werden initiatieven ondernomen voor een beter begrip voor en tolerantie van homoseksualiteit. homoseksuelen werden in toenemende mate als gelijkwaardige medemensen beschouwd. (15)

Nieuw Lila wilde deze ontwikkelingen geenszins bagatelliseren, maar volgens haar was voor een echte in-

tegratie meer nodig dan alleen begrip. Net als de FSWH was Nieuw Lila van mening dat het einddoel slechts via maatschappijhervorming bereikt kon worden. Dat homoseksualiteit 'problematisch' was, was maatschappelijk bepaald en kwam niet voort uit de homoseksualiteit zelf. De maatschappij, zo redeneerde Nieuw Lila, had homoseksualiteit structureel-problematisch vastgelegd, hetgeen slechts kon veranderen bij diepgaande maatschappelijke hervormingen, de groeiende tolerantie en behulpzaamheid ten spijt. In een brochure "Afscheid van een moederbinding. Een uitdaging aan het COC" schreef zij: "Velen die het goed menen met de zogenaamde homoseksuele integratie, beseffen niet dat zij in feite mensen en hun relaties aanpassen aan een maatschappij die homoseksualiteit, door haar structuur, nooit als gelijkwaardig kan integreren." (16) De welwillende initiatieven jegens homoseksualiteit van de laatste jaren waren volgens Nieuw Lila wel een stap in de goede richting, maar lieten het 'heteroseksuele fundament' van de samenleving nog onaangetaast. Binnen het COC zou inzicht in de ontoereikendheid van de recente ontwikkelingen ontbreken. "Aan de neiging van overheid, kerken, politieke partijen en andere welwillende buitenstaanders, om met betrekking tot het verschijnsel homoseksualiteit te denken in termen van 'inpassing' in het maatschappelijk leven, is door het COC onvoldoende tegenspel gegeven," aldus Nieuw Lila. (17)

Een andere reden om Nieuw Lila op te richten was, naast de bovenbeschreven ontevredenheid met de COC-strategie, dat het COC-Hoofdbestuur kennelijk ook niet zo tevreden was over het eigen beleid. Al bij de COC-heroriëntatie van 1965 was het besluit genomen om het gesloten, geïsoleerde karakter van het COC, zoals dat kenmerkend was voor de vereniging, te doorbreken. Een aantal initiatieven werd ondernomen om van het COC een meer open vereniging te maken en een 'dialogoog met de maatschappij' te beginnen. Maar in 1968 moest het Hb concluderen dat er weinig terecht gekomen was van een nieuw beleid. (18) Het Hb vond een opener, meer professioneel beleid een vanzelfsprekende consequentie van de maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren, waarbij ook het COC als emancipatie-organisatie was geëmancipeerd. "Van een marginale positie van het COC is geen sprake meer, (...), het COC is zelf meer en meer deel van de maatschappij geworden", zo valt te lezen in de toelichting bij het congres van 1968. (19) "Wij zullen het tot dusver gevoerde werk in de afdelingen en in het COC als geheel kritisch moeten bezien en vernieuwen, de taakafbakening met anderen opnieuw onder ogen zien en de samenwerking verbeteren." (20) De bij de heroriëntatie van 1968 voorgestane professionalisering zou zich uiteten in de opvang bij het afdelingswerk en in vergroting van de openheid via de inbreng van niet-homoseksuelen en de samenwerking met organisaties als NVSH, Dolle Mina en Man Vrouw Maatschappij. Toch liet het Hb zich sceptisch uit over de kansen van acceptatie van homoseksueel gedrag door de samenleving. Debet hieraan zullen zijn de uitkomsten van het onderzoek van mevrouw Meilof-Oonk uit 1968. Zij concludeerde:

"Verbeteringen van nu zijn misschien niet meer dan wat oppervlakkige verschuivingen aan de buitenkant, terwijl in de diepte van de attitude de aversie en het vooroordeel onaangeroerd blijven." (21)

Omdat het Hb dus ook dacht aan beleidswijzigingen kwam Nieuw Lila op een gelegen moment.

In haar plannen voor verandering van het COC was Nieuw Lila vooralsnog niet concreet. In "Afscheid van een moederbinding" gaf ze een historisch overzicht van de homo-emancipatie van de laatste jaren plus een kritisch commentaar bij het COC-beleid. Nieuw Lila vond het echter niet tot haar taken behoren om met uigewerkte plannen te komen. Zij vond dat de vereniging dat moest doen in plaats van gespecialiseerde kaderleden, zoals de Nieuw Lila-leden toch waren. Daarom verzette

de groep zich op het najaarscongres in 1969 tegen de presentatie van het door het Hb opgestelde beleidsplan. Aan een mogelijke herstructurering van de vereniging zou volgens Nieuw Lila een brede discussie vooraf moeten gaan, waarbij zoveel mogelijk leden betrokken zouden moeten worden. Bij een door het Hb gemaakt beleidsplan zou het voor de leden immers uitdraaien op een zaak van slikken of stikken. Sikkell, een van de opstellers van "Afscheid", deed dan ook het voorstel een commissie te formeren die een discussiestuk zou moeten opstellen. In het najaar van 1970 moest de zaak dan rond zijn en een nieuw beleid geformuleerd kunnen worden. (22)

Het belangrijkste resultaat van de gevoerde discussies was het toenemende 'maatschappij-kritisch engagement'. Daarbij dient echter aangetekend te worden, dat de 'integratie door maatschappij-hervorming' wel het standpunt was van de meerderheid van de discussiepartners, maar dat lang niet de gehele basis van het COC er bij betrokken was. De ingestelde discussiecommissie werkte de resultaten van de eerste gespreksronde uit in een concept-beleidsplan, dat door het Hb werd overgenomen. Kern van het nieuwe beleidsplan werd het uitgangspunt, dat werkelijke integratie alleen mogelijk was bij sociale hervormingen. Een van die hervormingen zou een mentaliteitsverandering in de samenleving moeten zijn, waaraan het COC dacht te kunnen bijdragen via het voeren van open, confronterende acties. (23) Het besefte daarbij terdege, dat oude en nieuwe leden, die het besloten, vooral op gezelligheid gebaseerde COC gewend waren, moeilijkheden zouden kunnen krijgen met de nieuw te varen koers. Een goede opvang voor hen was daarom een eerste voorwaarde, wilde men niet het kind met het badwater weggoien.

Bij de nieuwe bestuurswisseling werd ook Nieuw Lila aangezocht kandidaten te leveren voor het Hb, een unieke kans om bij de uitvoering van een ander beleid betrokken te raken. Het nieuwe Hb-beleid zou immers weinig gaan verschillen van de ideeën die Nieuw Lila had. Toch stelde ze zich aanvankelijk huiverig op. Ze had zo haar twijfels aan de recente maatschappij-kritische overtuiging van het COC-kader, zoals dat blijkbaar binnen één jaar tijd 180 graden was gedraaid. (24) Daarom stelde Nieuw Lila aan bestuursdeelname de voorwaarde dat ze zich uit het Hb zou kunnen terugtrekken, als het gevoerde beleid niet meer met de plannen overeen zou stemmen. Het COC weigerde deze voorwaarde te accepteren, waarop de Nieuw Lila-leden, die bij het overleg betrokken waren, zich terugtrokken. Maar Rob Tielman en Ton van der Stap, van wie de laatste zich later bij Nieuw Lila had aangesloten, waren niet bij de bewuste vergadering aanwezig geweest en waren anders van mening. In de eerste plaats hadden zij minder bedenkingen tegen het zittende, en voor de helft zitten blijvende, Hb. Bovendien meenden zij dat het beter was om bij het beleid betrokken te raken, dan aan de kant te blijven staan.

Als in januari 1971 het nieuwe beleidsplan en het vernieuwde bestuur aan het bijzonder COC-congres worden voorgesteld, blijkt het nog een hele toer om van dit congres goedkeuring te verkrijgen. Maar liefst 22 van de 53 afgevaardigden, meest oudere leden, verwierpen de nieuwe lijn. (25) Maar de coup was geslaagd.

Het geheel overziend kan men stellen dat de rol van FSWH en Nieuw Lila op de koersverandering van het COC groot is geweest. Hoewel de studenten niet iedereen binnen het COC van hun opvattingen hadden weten te overtuigen, hadden zij de heroriënteringsdiscussies wel gestimuleerd, geprikkeld en beïnvloed. Tot 1968 had dat COC immers weinig willen weten van de FSWH-opvatting 'integratie door confrontatie', laat staan van maatschappij-hervorming...

noten

1. "Student en Homoseksualiteit", *Informatiebulletin Dialoog*, I, (1968), 4.
2. (R.), "Studenten in de provincie", *Dialoog*, II, (1966), 21.
3. *Definitieve Beschrijvingsbrief* bij het COC-congres, 26 november 1975, 15.
4. *Hb-secretariaatsschrijven*, verslag van de bijeenkomst van 3 februari 1968.
5. *Definitieve beschrijvingsbrief* bij het COC-congres, 27/28 april 1968, 12.
6. Verslag van de discussie, gehouden tijdens het FSWH-weekend te Drienerloo, zie: "Student en Homoseksualiteit", 5-7.
7. Zie onder meer W. Martens, "Geschiedenis van de actuele fase van het seksuele en de link naar de homoseksualiteit", *Proefding*, I, 6, (1969), 4-8; G. Kempe, "Seksueel hervormen is per definitie een politieke aangelegenheid", *Proefding*, I, 6, (1969)
8. "Verleden, Heden en Toekomst van Dialoog", *Informatiebulletin Dialoog*, II, november, (1969), 207; J. Swiebel, "Akties", *COC-SEQ*, II, (1970).
9. *FSWH-Notulen, Raad van overleg*, 28 september 1968, 6
10. Zie: T. ter Meulen, "Homo-studenten en de stap naar links van het COC in 1971" (niet uitgegeven scriptie KU Nijmegen, Historisch Instituut, 1981), 40.
11. *Ibidem*, 41.
12. *Oprichtingsverklaring FSWH*, 30 maart 1968.
13. Gesprek met Joke Swiebel en Ben Bussink, 31 augustus 1980.
14. H. Branderhorst e.a., *Afscheid van een moederbinding. Een uitdaging aan het COC.*, (Amsterdam, 1969), 5.
15. Zie in dit nummer het artikel van Klaas Soesbeek.
16. Branderhorst, *Afscheid*, 9.
17. *Ibidem*, 28
18. *Definitieve Beschrijvingsbrief* bij het COC-congres, november 1968, 4-5.
19. *Ibidem*, 4.
20. *Ibidem*, 11.
21. *Voorlopige Beschrijvingsbrief COC-najaarscongres congres*, (1969), 4.
22. *Verslag COC-najaarscongres*, (1969), 3-6.
23. *Tweede discussienota inzake de Herorientatie van het COC*, (1971), 1-3.
24. Ter Meulen, "Homo-studenten", 62; B. Bussink, "Is Nieuw Lila nu weer aan het donderjagen? Twijfel die niet werd aanvaard", *SIK*, I, 8, (1970), 8,9.
25. J. Swiebel, "De politiek in de Flikkerij, Congresverslag", *SIK*, II, 1-2, (1971), 5.